

ZAJĘCIA TERENOWE W EDUKACJI PRZYRODNICZEJ

Wzorcowy materiał szkoleniowy w zakresie innowacyjnych rozwiązań organizacyjno-dydaktycznych dla nauczycieli i studentów studiów pedagogicznych

Przyroda, biologia, chemia, fizyka, geografia
w klasach I-III szkoły podstawowej

Renata Flis

Autorka:

Renata Flis

Materiał został zrecenzowany

Wydawca:

Euro Innowacje sp. z o.o.

Publikacja została opracowana w ramach projektu pt. „Szkoła Ćwiczeń w Gminie Rawicz”, realizowanego w partnerstwie przez Gminę Rawicz (Beneficjent projektu) oraz Euro Innowacje sp. z o.o. (Partner projektu).

Projekt jest finansowany ze środków budżetu państwa oraz Unii Europejskiej, w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój (PO WER), II Osi Priorytetowej „Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji”, Działania 2.10 „Wysokiej jakości system oświaty”.

Publikacja jest udostępniona na zasadach wolnej licencji Creative Commons – Uznanie autorstwa 3.0 Polska (CC BY 3.0 PL).

Spis treści

Wstęp	4
1. Cele	8
2. Metoda projektu edukacyjnego w prowadzeniu zajęć terenowych – założenia, etapy	11
2.1. Zajęcia terenowe – rola nauczyciela opiekuna zespołów projektowych....	11
2.2. Rodzaje zajęć terenowych wraz z tematyką	13
2.3. Metoda projektu edukacyjnego	19
2.4. Dzień aktywności twórczej dzieci i nauczycieli	22
2.5. Ocenianie kształtujące – OK w praktyce szkolnej	23
3. Praca zespołowa uczniów	31
4. Szczegółowe zadania grup projektowych – metody aktywizujące	32
5. Prezentacja wyników prac badawczych – sposoby realizacji	36
6. Edukacja włączająca – tworzenie warunków edukacyjnych dla uczniów ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi w realizacji projektu edukacyjnego i zajęć terenowych	37
Podsumowanie	40
Spis ilustracji	43
Spis tabel	43
Załączniki	44
ARKUSZ OBSERWACJI UCZESTNICZĄCEJ dla klasy II lub III	44
Arkusz zapisu przeprowadzonego eksperymentu i doświadczenia	46
Karta samooceny i oceny koleżeńskiej pracy projektowej – klasa III	47
Karta samooceny i oceny koleżeńskiej pracy projektowej – klasa I	49
DRZEWO SUKCESU – Karta samooceny	51
PLAN PROJEKTU EDUKACYJNEGO DO KLASY I	52

Wstęp

*Znaczenie osobiste uczenia się to zakres,
w jakim on sam chce
i może zmienić się pod jego wpływem. [C. Rogers]*

Współczesna szkoła winna stwarzać warunki do rozwijania potencjału każdego ucznia zgodnie z jego możliwościami i potrzebami tak, aby mógł w sposób kreatywny i odpowiedzialny poznawać i rozumieć otaczający go świat. Autorka pragnie zachęcić nauczycieli do zmiany stylu nauczania, opartego na założeniach teoretyczno-naukowych konstrukttywizmu, Filarami tej teorii pedagogicznej są: aktywność własna ucznia w swój rozwój poznawczy, zaangażowanie uczących się, interakcja z otoczeniem, relacje między tym jak nauczyciele nauczają a uczniowie się uczą. Ważnym ogniwem spajającym uczestników procesu nauczania-uczenia się jest komunikacja ukierunkowana na podmiotowość ucznia, wyzwaniu jego kreatywności i aktywności. „Wiedza nie składa się wyłącznie z faktów, zasad i teorii wyprowadzanych z obserwacji zjawisk i zdarzeń, ale jest także zdolnością człowieka do racjonalnego wykorzystywania informacji i interpretowania znaczeń, zdarzeń i zjawisk”¹

Zajęcia terenowe są najlepszym sposobem w poznawaniu i rozumieniu otaczającego świata społeczno-przyrodniczego. Eksperymentowanie, badanie, eksploracja ukierunkowane pomysłami uczniów i wsparciem nauczycieli pozwolą wyciągać wnioski, rekomendacje oraz implementować zdobytą wiedzę i umiejętności w praktyce.

Powyższe założenia są zgodne z podstawą programową kształcenia ogólnego w obszarze zadań stawianych szkole w szczególności poprzez:

¹ A. Popławska, 2007, „Konstrukttywistyczne ujęcie procesu kształcenia jako warunek powodzenia szkolnego w społeczeństwie informacyjnym”, [w] R. Piwowarski (red.), *Dziecko. Sukcesy i porażki*, IBE, Warszawa, s. 312.

- „wspieranie wielokierunkowej aktywności dziecka przez organizowanie sytuacji edukacyjnych umożliwiających eksperymentowanie i nabywanie doświadczeń oraz poznawanie polisensoryczne, stymulujących jego rozwój we wszystkich obszarach: fizycznym, emocjonalnym, społecznym i poznawczym, (...);
- wspieranie aktywności dziecka (...) oraz rozwoju mechanizmów uczenia się, prowadzące do osiągnięcia przez nie kompetencji samodzielnego uczenia się”²;
- taką organizację zajęć, które umożliwią „nabywanie doświadczeń poprzez zabawę, wykonywanie eksperymentów naukowych, eksplorację, przeprowadzenie badań, rozwiązywanie problemów w zakresie adekwatnym do możliwości i potrzeb rozwojowych na danym etapie oraz z uwzględnieniem indywidualnych możliwości każdego dziecka”³.

Autorka proponuje wykorzystanie metody projektu edukacyjnego, która pozwala na samodzielną pracę uczniów w zespołach projektowych. Włączenie strategii oceniania kształtującego w znacznej mierze przyczyni się poprawy jakości nauczania-uczenia się, wpłynie na zwiększenie motywacji oraz rozwinię kompetencje intra i interpersonalne uczniów. Zaprezentowane rozwiązania pozwolą zaplanować tak edukację, aby realizować założenia edukacji włączającej zakładającej zwiększenie szans edukacyjnych wszystkich uczących się poprzez branie pod uwagę ich indywidualnych możliwości i potrzeb. Działania realizowane w ramach projektu edukacyjnego w tym poprzez zajęcia terenowe będą wspierać i wzmacniać rozwijanie kompetencji kluczowych od najmłodszych

² Rozporządzenie MEN z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej.

³ tamże

lat w szkole podstawowej i przez całe życie, zwracając szczególną uwagę na: podnoszenie poziomu opanowania umiejętności podstawowych (...), kompetencji osobistych, społecznych i w zakresie umiejętności uczenia się, (...) w dziedzinie nauk przyrodniczych.” Kompetencje kluczowe definiowane są jako połączenie wiedzy, umiejętności i postaw. Na wiedzę składają się fakty i liczby, pojęcia, idee i teorie, które są już ugruntowane i pomagają zrozumieć określoną dziedzinę lub zagadnienie. Umiejętności definiuje się jako zdolność i możliwość realizacji procesów kształcenia z istniejącej wiedzy do osiągania wyników. Postawy opisują gotowość i skłonność działania lub reagowania na idee, osoby lub sytuacje.

W ramach odniesienia ustanowiono osiem kompetencji kluczowych:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji,
 - kompetencje w zakresie wielojęzyczności,
 - kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii,
 - kompetencje cyfrowe,
 - kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się,
 - kompetencje obywatelskie,
 - kompetencje w zakresie przedsiębiorczości,
 - kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej⁴.
- Adresatami są uczniowie klas I-III szkoły podstawowej. Przedstawiony wachlarz metod i form realizacji nauczyciele mogą modyfikować dostosowując je do grupy wiekowej, pamiętając o metodzie małych kroków, nauce przez zabawę oraz o swej roli przewodnika i facylitatora zwiększając w ten sposób motywację do nauki uczniów. Praca metodą projektu edukacyjnego zakłada samodzielną pracę uczniów indywidualnie i w grupie projektowej oraz częściowo na zajęciach edukacyjnych realizowanych w formie zajęć terenowych i stacjonarnych, które

⁴ Zalecenia Rady z 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (Tekst mający znaczenie dla EOG) 2018/C 189/01

w niniejszym opracowaniu nazywamy dniem aktywności twórczej dzieci i nauczycieli. Metoda ta poprawia stopień aktywnego uczenia się uczniów.

Zaproponowane innowacyjne metody nauczania-uczenia się mogą przyczynić się uświadomienia sobie przez uczniów znaczenia osobistego uczenia się.

A jego kryteriami będą:

1. Satysfakcja uzyskana przez ucznia w pracy poznawczej.
2. Postęp intelektualny i charakterologiczny, jaki się w nim dokonał.
3. Własny wkład ucznia w przebieg zajęć szkolnych.
4. Jego ochota do kontynuowania wybranych wątków przedmiotu.

Życzę Państwu satysfakcji z wprowadzenia innowacyjnych metod edukacyjnych dla organizacji zajęć terenowych a uczniom radości w ich realizacji.

Renata Flis

e-mail: renfli58@gmail.com

1. Cele

Celem niniejszej publikacji jest:

1. Zapoznanie nauczycieli z metodami realizacji zajęć terenowych w klasach I-III szkoły podstawowej takimi jak: wycieczki, warsztaty terenowe, ścieżki edukacyjne, wykonanie prostych doświadczeń, prowadzenie naukowych obserwacji i eksperymentów.
2. Zachęcenie nauczycieli do realizacji zadań edukacyjno-wychowawczych metodą projektu edukacyjnego z pełnym wdrożeniem założeń i strategii oceniania kształtującego. Zastosowanie w praktyce szkolnej strategii oceniania kształtującego zdecydowanie wpłynie na pozyskanie przez nauczyciela i ucznia w trakcie nauczania informacji, które pozwalają rozpoznać, jak przebiega proces uczenia się, aby nauczyciel modyfikował dalsze nauczanie a uczeń otrzymał informację zwrotną pomagającą mu się uczyć⁵.
3. Kształcenie umiejętności organizacji procesu edukacyjno-wychowawczego w formie dni aktywności twórczej dzieci i nauczycieli.
4. Nabycie umiejętności planowania i właściwej organizacji zajęć terenowych – nauczanie poprzez zaspokojenie potrzeb uczących się (model educare) oraz nowatorskie podejście do nauczania wykorzystujące proces TMD (Treść – Myśli – Działanie) oraz założenia teoretyczno-naukowe szkoły poznawczej (konstruktywizmu) stawiającej na aktywność ucznia w procesie zdobywania wiedzy.
5. Nabycie umiejętności wykorzystania w praktyce sposobów łączących modele nauczania ukierunkowanych na zaspokojenie potrzeb poznawczych uczniów. Rozwijania u uczniów znajomości i zrozumienia

⁵ Black P. i inni, 2006, Jak oceniać, aby uczyć. (ang. Assessment for Learning. Putting it into practice), Biblioteka Akademii SUS

naukowych procedur badawczych. Stworzenia sytuacji umożliwiających nabywanie doświadczeń, wykonywanie eksperymentów naukowych, eksplorację i przeprowadzanie badań oraz rozwiązywanie problemów przez uczniów.

6. Zachęcenie nauczycieli do stosowania procedur sprzyjających kreowaniu nauczania jako procesu dwustronnego opartego na trzech filarach: komunikacji – motywacji – relacji – wdrożenie założeń oceniania kształtującego do praktyki szkolnej.
7. Zmianę stylu nauczania poprzez zwiększenie kompetencji nauczycieli w zakresie efektywnych i nowoczesnych metod nauczania w celu poprawy jakości nauczanych treści i zadań edukacyjnych dawanych przez nauczyciela uczniom.
8. Kształtowanie postawy otwartości na nowe i/lub alternatywne metody w edukacji. Rozumienie różnych sposobów i warunków realizowania potrzeb i celów w odniesieniu do wszystkich jak i pojedynczych uczniów. Zwiększenie świadomości własnej wiedzy i tworzenie klimatu otwartości na jej ciągłe doskonalenie i rozwój.
9. Kształtowanie postawy badawczej, poszukującej nowych rozwiązań w kształceniu dzieci.

Zajęcia terenowe będą stanowić ważny element działań projektowych.

Proponuje się, aby działania terenowe związane były z:

- rozpoznawaniem popularnych gatunków roślin i zwierząt występujących w ekosystemach, takich jak: łąka, jezioro, rzeka, morze, pole, staw, las;
- planowaniem i wykonywaniem prostych obserwacji, doświadczeń i eksperymentów w obszarze poznawanych zagadnień, tworzeniem notatek z obserwacji, wyjaśnianiem obserwowanych zjawisk, określeniem związków przyczynowo- skutkowych i czasowych;

- samodzielnym poszukiwaniem wiedzy w różnych dostępnych zasobach: internetowych, biblioteki i innych;
- poznawaniem swojej miejscowości, regionów Polski, pracą z mapą i planem.

Fakultatywnie – wyznaczanie azymutu, obsługa kompasu.

2. Metoda projektu edukacyjnego w prowadzeniu zajęć terenowych – założenia, etapy

2.1. Zajęcia terenowe – rola nauczyciela opiekuna zespołów projektowych

Organizacja zajęć w terenie przebiega w kilku etapach. W niniejszej publikacji proponuje się pracę z uczniami z zastosowaniem metody projektu edukacyjnego, a zajęcia terenowe mają stanowić działania realizowane w ramach tej metody. Etapy zajęć w terenie zostały zmodyfikowane tak, aby stanowiły równocześnie etapy tegoż projektu edukacyjnego.

Etap I Organizacja wstępna – zadania dla nauczyciela

1. Przygotowanie do pracy w terenie:
 - a) Wyznaczenie celów, dobór treści.
 - b) Opracowanie koncepcji realizacji celów i treści na zajęciach edukacyjnych tzw. dni aktywności twórczej dzieci i nauczycieli – stacjonarnie oraz w formie zajęć terenowych.
 - c) Określenie problemów badawczych związanych z: najbliższym ekosystemem (akcja – działanie siedliska fizyko-chemicznego na organizmy, reakcja organizmów i koakcję – wzajemne oddziaływanie organizmów na siebie nawzajem i życiem ludzi (etnografia).
 - d) Dobór właściwych metod nauczania i środków dydaktycznych.
 - e) Opracowanie scenariusza zajęć z propozycjami zadań do wykonania przez uczniów/grupy projektowe, badawcze.
 - f) Opracowanie zasad dokumentowania wyników pracy uczniów.
 - g) Opracowanie narzędzi pomiaru dydaktycznego – sprawdzania osiągnięć uczniów (określenie kryteriów sukcesu) oraz arkusza formatywnej ewaluacji kompetencji kluczowych.
 - h) Działania organizacyjne:
 - ✓ podział na grupy, opracowanie regulaminu, kontraktu.

Etap II Praca w terenie – zadania dla uczniów

1. Wykonanie zaprojektowanych zadań/działań.
2. Wyszukiwanie potrzebnych informacji uzupełniających w bibliotece lub w zasobach Internetu.
3. Udokumentowanie przebiegu realizacji działań, obserwacji, doświadczeń i eksperymentów (notatki, karty obserwacji, karty przebiegu doświadczenia lub eksperymentu, rysunki, szkice, zielnik, zdjęcia, filmy).

Praca w terenie – zadania dla nauczyciela

1. Zapewnienie uczniom bezpieczeństwa podczas zajęć terenowych
2. Pełnienie roli konsultanta i doradcy
3. Obserwacja przebiegu realizacji zadań przez grupy projektowe, wsparcie uczniów w rozwiązywaniu problemów (rozmowa, naprowadzanie, pytania pomocnicze)

Etap III – Podsumowanie pracy terenowej

1. Omówienie wyników obserwacji przez każdą grupę projektową
2. Wymiana spostrzeżeń, weryfikacja rozwiązań, wyciąganie wniosków, formułowanie rekomendacji

Etap IV – Wykorzystanie wyników pracy terenowej do dalszej pracy w szkole

1. Podsumowanie projektu edukacyjnego zgodnie z ustaloną koncepcją np. organizacja wystawy, spotkanie z rówieśnikami

Etap V – Sprawdzenie osiągnięć uczniów

1. Test pomiaru dydaktycznego
2. Arkusz formatywny ewaluacji kompetencji kluczowych
3. Samoocena i ocena koleżeńska

2.2 Rodzaje zajęć terenowych wraz z tematyką

Wycieczki – kilkudniowe lub kilkugodzinne zajęcia polegające na obserwacji przyrody lub obiektów kultury materialnej posiadające jasno sprecyzowane cele i przygotowany program.

Tabela 1. Przykładowa tematyka wycieczek

Temat	Odniesienie do podstaw programowych kształcenia ogólnego (edukacja przyrodnicza, społeczna)
Piękna nasza Polska cała – jak żyją górale.	Uczeń: 1) określa położenie i warunki naturalne swojej miejscowości oraz okolicy, opisuje charakterystyczne formy terenu, składniki przyrody, charakterystyczne miejsca, np. miejsca pamięci narodowej, najważniejsze zakłady pracy, w tym ważniejsze przedsiębiorstwa produkcyjne i usługowe, interesujące zabytki, pomniki, tereny rekreacyjne, parki krajobrazowe, parki narodowe; (IV.3.1), 2) odszukuje w różnych dostępnych zasobach, w tym internetowych, informacje dotyczące środowiska przyrodniczego, potrzebne do wykonania zadania, ćwiczenia; (IV.1.4), 3) planuje, wykonuje proste obserwacje, doświadczenia i eksperymenty dotyczące obiektów i zjawisk przyrodniczych, tworzy notatki z obserwacji, wyjaśnia istotę obserwowanych zjawisk według procesu przyczynowo- skutkowego i czasowego; (IV.1.6), 4) rozpoznaje i wyróżnia cechy ekosystemów, takich jak: las, las gospodarczy; określa składowe i funkcje ekosystemu na wybranym przykładzie. (IV.1.2), 5) szanuje zwyczaje i tradycje różnych grup społecznych, przedstawia i porównuje zwyczaje ludzi (III.1.9),

	6) przedstawia charakterystykę wybranych zajęć i zawodów ludzi znanych z miejsca zamieszkania (IV.2.1).
Las ma swoje tajemnice.	Uczeń: 1) rozpoznaje w swoim otoczeniu popularne gatunki roślin i zwierząt (...), a także gatunki objęte ochroną (IV.1.1), 2) rozpoznaje i wyróżnia cechy ekosystemów, takich jak: łąka, jezioro, rzeka, morze, pole, staw, las, las gospodarczy; określa składowe i funkcje ekosystemu na wybranym przykładzie (IV.1.2), 3) odszukuje w różnych dostępnych zasobach, w tym internetowych, informacje dotyczące środowiska przyrodniczego, potrzebne do wykonania zadania, ćwiczenia; (IV.1.4), 4) planuje, wykonuje proste obserwacje, doświadczenia i eksperymenty dotyczące obiektów i zjawisk przyrodniczych, tworzy notatki z obserwacji, wyjaśnia istotę obserwowanych zjawisk według procesu przyczynowo-skutkowego i czasowego; (IV.1.6).

Źródło: opracowanie własne

Warsztaty terenowe – zajęcia praktyczne w warunkach pozaszkolnych związane z realizacją zagadnień programowych i fakultatywnych. Uczniowie realizują działania zgodnie z szczegółową instrukcją. Podczas warsztatów uczniowie wykorzystują wiedzę i umiejętności już nabyte oraz mają szansę rozszerzyć ich zakres.

Tabela 2. Przykładowa tematyka wycieczek

Temat	Odniesienie do podstaw programowych kształcenia ogólnego
Bezkrwawe łowy.	Uczeń: 1) chroni przyrodę (...), (IV.1.7) 2) rozpoznaje i wyróżnia cechy ekosystemów (...), (IV.1.2) 3) rozpoznaje wybrane zwierzęta i rośliny, których w naturalnych warunkach nie spotyka się w polskim środowisku przyrodniczym; (IV.1.3) 4) odszukuje w różnych dostępnych zasobach, w tym internetowych, informacje dotyczące środowiska przyrodniczego, potrzebne do wykonania zadania, ćwiczenia; (IV.1.4) 5) planuje, wykonuje proste obserwacje, doświadczenia i eksperymenty dotyczące obiektów i zjawisk przyrodniczych, tworzy notatki z obserwacji, wyjaśnia istotę obserwowanych zjawisk według procesu przyczynowo- skutkowego i czasowego;(IV.1.6) 6) wykorzystuje pracę zespołową w procesie uczenia się, w tym przyjmując rolę lidera zespołu i komunikuje się za pomocą nowych technologii (III.1.10)
Podróż przez historię wehikułem czasu- jak zmieniła się moja okolica.	Uczeń: 1) odszukuje w różnych dostępnych zasobach, w tym internetowych, informacje dotyczące środowiska

Temat	Odniesienie do podstaw programowych kształcenia ogólnego
	przyrodniczego, potrzebne do wykonania zadania, ćwiczenia; (IV.1.6) 2) czyta proste plany, wskazuje kierunki główne na mapie, odczytuje podstawowe znaki; (IV.3.3) 3) opisuje znaczenie dorobku minionych epok; (III.2.6) 4) określa położenie i warunki naturalne swojej miejscowości (...); (IV.3.1)

Źródło: opracowanie własne

Ścieżki edukacyjne- wędrowkę w terenie można realizować na zorganizowanych ścieżkach edukacyjnych np. w parkach krajobrazowych. Mają duże walory poznawcze i kształcące.

Doświadczenie, eksperyment – [łac. *experimentum* ‘próba’, ‘doświadczenie’], *próba, doświadczenie nauk.*; podstawowy, oprócz **obserwacji** i pomiaru nauk., zabieg badawczy polegający na celowym wywoływaniu określonego zjawiska (lub jego zmiany) w warunkach sztucznie stworzonych (laboratoryjnych) oraz zbadaniu jego przebiegu, cech lub zależności; celem eksperymentu jest najczęściej sprawdzenie sformułowanej uprzednio **hipotezy**, która w wyniku eksperymentu zostaje potwierdzona (wzrasta jej prawdopodobieństwo) lub obalona.⁶ Uczniowie wykonują proste eksperymenty, obserwują zjawisko, wyciągają wnioski, określają związki przyczynowo- skutkowe.

⁶ Encyklopedia PWN [Link do encyklopedii PWN](#)

Tabela 3. Tematyka doświadczeń i eksperymentów

Temat	Odniesienie do podstaw programowych kształcenia ogólnego
<p>Kiedy picie wody szkodzi zdrowiu?</p> <p>Domowa oczyszczalnia ścieków.</p> <p>Woda źródłem życia – jesienne liście - co potrzebuje roślina do życia</p> <p>Kryształizacja – jak powstaje sól.</p>	<p>Uczeń:</p> <p>1) chroni przyrodę (...); (IV.1.7)</p> <p>2) rozpoznaje i wyróżnia cechy ekosystemów (...); (IV.1.2)</p> <p>3) planuje, wykonuje proste obserwacje, doświadczenia i eksperymenty dotyczące obiektów i zjawisk przyrodniczych, tworzy notatki z obserwacji, wyjaśnia istotę obserwowanych zjawisk według procesu przyczynowo- skutkowego i czasowego; (IV.1.6)</p> <p>4) odszukuje w różnych dostępnych zasobach, w tym internetowych, informacje dotyczące środowiska przyrodniczego, potrzebne do wykonania zadania, ćwiczenia; (IV.1.4)</p>

Źródło: opracowanie własne

Obserwacje – metoda, której istotą jest wnikliwa obserwacja bezpośrednia lub pośrednia obiektów i zjawisk. Może być ukierunkowana na rozwiązanie pytań problemowych. Pozwala kształtować poglądy, wyrażać sądy, wnioskować na podstawie analizy związków przyczynowo- skutkowych.

Obserwacja uczestnicząca polega na tym, że badacz, obserwator uczestnicząc w życie danej grupy dokonuje obserwacji jej funkcjonowania. Metoda przydatna w badaniach etnograficznych. W zajęciach terenowych można ją wykorzystać do badania i analizy zachowań, zainteresowań, wykonywanych czynności zawodowych ludności danej okolicy.

Wędrówki z azymutem – wyznaczanie azymutu na punkt obserwacyjny za pomocą kompasu⁷, marsz na azymut, obserwacja terenu. Dla uczniów klas I-III szkoły podstawowej zajęcia o charakterze fakultatywnym, rozwijające zainteresowania uczniów.

Wędrówka z mapą⁸, planem- zajęcia terenowe, których celem jest poznanie topografii terenu, świata przyrody ożywionej i nieożywionej danego terenu. Wiąże się z praktycznym wykorzystaniem wiedzy i umiejętności przedmiotowych i uniwersalnych.

Tabela 4. Tematyka wędrówek z mapą/planem

Temat	Odniesienie do podstaw programowych kształcenia ogólnego
<p>Zdobywamy górski szczyt.</p> <p>Na turystycznym szlaku.</p> <p>Najciekawsze miejsca w mojej okolicy.</p>	<p>Uczeń:</p> <p>1) określa położenie i warunki naturalne swojej miejscowości oraz okolicy, opisuje charakterystyczne formy terenu, składniki przyrody, charakterystyczne miejsca, np. miejsca pamięci narodowej, najważniejsze zakłady pracy, w tym ważniejsze przedsiębiorstwa produkcyjne i usługowe, interesujące zabytki, pomniki, tereny rekreacyjne, parki krajobrazowe, parki narodowe; (IV.3.1)</p> <p>2) wskazuje na mapie fizycznej Polski jej granice, główne miasta, rzeki, nazwy krain geograficznych; (IV.3.2)</p> <p>3) czyta proste plany, wskazuje kierunki główne na mapie, odczytuje podstawowe znaki kartograficzne map, z których korzysta; za pomocą komputera, wpisując poprawnie adres, wyznacza np. trasę przejazdu rowerem; (IV.3.3)</p>

Źródło: opracowanie własne

⁷ Wyznaczanie azymutu za pomocą kompasu - YouTube

⁸ Wędrówki z mapą – krajobrazy Polski - YouTube

Gra dydaktyczna terenowa- metoda i środek dydaktyczny stosowany w celu powtórzenia i utrwalenia wiadomości, przećwiczenia danych umiejętności.

Wymaga przygotowania trasy, opracowania zadań do realizacji oraz zastosowania ciekawych rozwiązań służących realizacji np.: fotoreportaż, zebranie materiału badawczego, karty pracy.

2.3. Metoda projektu edukacyjnego

Projekt edukacyjny to zespołowe, planowane działanie uczniów pod opieką nauczyciela. Uczniowie łączą się w grupy projektowe, sami wybierają temat i określają cel wspólnej pracy, planują etapy realizacji i biorą odpowiedzialność za wynik. Projekt łączy się z działaniem, samodzielnością uczniów, pracą zespołową, rozwiązywaniem problemów, dzieleniem się wiedzą i doświadczeniem, uczeniem się od innych i uczeniem innych. Uczniowie uczą się współpracy w grupie, odpowiedzialności za siebie i innych. Rozwijają kompetencje intra i interpersonalne. Czas trwania projektu edukacyjnego ustala nauczyciel wspólnie z uczniami.

Metoda projektu zakłada znaczną samodzielność i odpowiedzialność uczestników, co stwarza uczniom warunki do indywidualnego kierowania procesem uczenia się. Wspiera integrację zespołu klasowego, w którym uczniowie, dzięki pracy w grupie, uczą się, a także wzmacniają poczucie własnej wartości.⁹

Zastosowanie w procesie nauczania-uczenia się metody projektu edukacyjnego pozwala realizować zalecenia Rady Unii Europejskiej w sprawie kompetencji

⁹ Preambuła Podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r., Dz.U. 2017 poz. 356

kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie, przyjęte 22 maja 2018 r. definiowane jako połączenie wiedzy, umiejętności i postaw¹⁰.

Projekt edukacyjny w edukacji wczesnoszkolnej powinien mieć charakter interdyscyplinarny- jest to zgodne z wskazaniem dotyczącym realizacji zajęć edukacyjnych w formie zintegrowanej. Z uwagi na możliwości rozwojowe uczniów klas I-III szkoły podstawowej nauczyciel winien dostosować i zmodyfikować tę metodę biorąc pod uwagę ich zasób wiedzy, kompetencji i doświadczeń w uczeniu się. Projekt dydaktyczny przewiduje samodzielną pracę uczniów w realizacji wybranych zadań. Uczniowie pracują zespołowo, spotykają się ze sobą w czasie pozalekcyjnym. Ważna i istotna z punktu widzenia skuteczności podjętych przez uczniów wyzwań będzie dobra współpraca z rodzicami uczniów. Nauczyciel/le powinni zasięgnąć opinii rodziców w kwestii możliwości spotkań zespołów projektowych w domach dzieci. Należy przedstawić założenia realizowanego projektu, omówić zadania do realizacji samodzielnie przez uczniów. Im młodsi uczniowie, tym wsparcie rodziców może okazać się bardziej potrzebne. „Dobra współpraca szkoły i domu rodzinnego, dzielenie odpowiedzialności za całość edukacji ma olbrzymi wpływ na podniesienie jakości i efektywności nauczania i wychowania”¹¹.

Cechy dobrego projektu:

- ma jasno określone i możliwe do osiągnięcia cele,
- daje uczniom i uczennicom możliwość nauczenia czegoś w praktyce, często łączącego zagadnienia z różnych dziedzin;
- jest dobrze rozplanowany w czasie – ustalone są terminy realizacji poszczególnych etapów i całości projektu;

¹⁰ Zalecenia Rady z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (Tekst mający znaczenie dla EOG) (2018/C 189/01)

¹¹ Flis.R., 2005, Praca w klasie integracyjnej. Materiały pomocnicze dla nauczycieli klas I-III szkoły podstawowej, Wydawnictwo IMPULS, s.236

- zadania są jasno podzielone pomiędzy uczniów zgodnie z ich zainteresowaniami, predyspozycjami i możliwościami;
- zespół projektowy pracuje samodzielnie, korzystając tylko ze wsparcia i konsultacji nauczyciela-opiekuna projektu;
- uczniowie znają kryteria oceny, w miarę możliwości uczestniczą w ich ustalaniu;
- rezultaty pracy są prezentowane publicznie (na forum klasy, szkoły lub społeczności lokalnej)

Etapy projektu edukacyjnego:

- 1) Etap przygotowania.
 - a) Stworzenie zespołu projektowego.
 - b) Zebranie informacji i pomysłów.
 - c) Wybór tematu.
 - d) Określenie celów.
 - e) Opracowanie harmonogramu i planu działań.
 - f) Podział zadań i ról zespołów.
- 2) Etap realizacji.
 - a) Realizacja zaplanowanych działań.
 - b) Promocja.
 - c) Dokumentacja.
 - d) Publiczna prezentacja efektów.
- 3) Etap zakończenia.
 - a) Ewaluacja – podsumowanie, wnioski i rekomendacje.
 - b) Ocena pracy indywidualnej i zespołowej.
 - c) Samoocena i ocena koleżeńska¹².

¹² K. Sołtan-Młodożeniec Metoda projektu edukacyjnego. Przewodnik dla dyrektorów i wicedyrektorów przedszkoli i szkół oraz kierowników świetlic z placówek edukacyjnych województwa mazowieckiego., 2019, CEO

- d) Planowanie pracy projektowej związanej z organizowaniem i prowadzeniem zajęć terenowych.

2.4. Dzień aktywności twórczej dzieci i nauczycieli

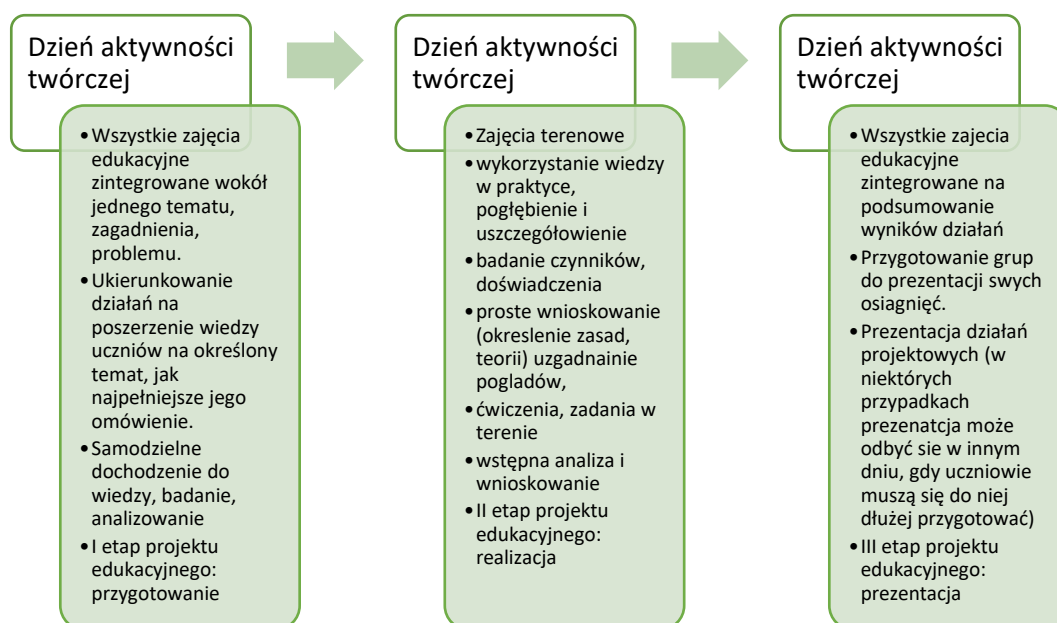
Zaplanowane zajęcia edukacyjne: dni aktywności twórczej dzieci i nauczycieli –stacjonarne i w formie zajęć terenowych w ramach projektu edukacyjnego realizowane w całości metodami aktywnymi, ukierunkowane są na odkrywanie, przetwarzanie i asymilację wiedzy oraz kształtowanie i doskonalenie umiejętności. Wyzwalanie kreatywności uczniów, twórczej postawy w rozwiązywaniu problemów edukacyjnych indywidualnie i w zespole, podniesienie kompetencji osobistych i społecznych w zakresie uczenia się tj. zdolność do autorefleksji, skuteczne zarządzanie czasem, efektywna współpraca z innymi w obszarze realizacyjnym oraz komunikacyjnym – to podstawowe cele tych zajęć. Nauczyciel staje się czynnym uczestnikiem procesu edukacyjnego, inspiruje i kieruje samodzielną pracą uczniów. Pokazuje różne strategie uczenia się, daje uczniom możliwość refleksjonowania ich skuteczności a w konsekwencji zachęca do lepszego poznania siebie i wyboru preferowanych, dostosowanych do możliwości i potrzeb uczniów. „Dni aktywności twórczej to zajęcia całodniowe uwzględniające ideę integralności poszczególnych treści edukacji. Celem tej integracji jest doprowadzenie do syntezy wiedzy oraz usunięcia izolacji przedmiotów”¹³.

Nauczyciel opracowuje scenariusze dni aktywności twórczej realizowanych stacjonarnie, których celem jest: wprowadzenie do tematyki zajęć terenowych; wykorzystanie efektów działań w terenie w sytuacji edukacyjnej, w tym do prowadzenia dodatkowych eksperymentów i doświadczeń związanych z poznaną problematyką świata przyrody; podsumowanie i prezentacja działań przez grupy projektowe. Taki model realizacji zajęć z edukacji przyrodniczej

¹³ Flis.R.,2005, Praca w klasie integracyjnej. Materiały pomocnicze dla nauczycieli klas I-III szkoły podstawowej, Wydawnictwo IMPULS, s.114

w pełni wykorzystuje proces TMD w nauczaniu. „Uczeń, którego zadaniem jest opanowanie jakiejś umiejętności, musi wiedzieć, co powinien umieć zrobić i jak najlepiej to się robi (wiedza szczegółowa), dlaczego dany sposób wykonania zadania jest najlepszy oraz musi znać wszystkie potrzebne informacje (wyjaśnienia). Musi mieć okazję do ćwiczeń (użycie wiedzy) a owoc powinien zostać sprawdzony i poprawiony”¹⁴.

Ilustracja 1. Schemat realizacji zajęć z edukacji przyrodniczej realizowanych w formie dni aktywności twórczej stacjonarnych i zajęć terenowych z wykorzystaniem metody projektu edukacyjnego

Źródło: opracowanie własne

2.5. Ocenianie kształtujące – OK w praktyce szkolnej

Ocenianie kształtujące polega na pozyskiwaniu przez nauczyciela i ucznia w trakcie nauczania informacji, które pozwolą rozpoznać, jak przebiega proces uczenia się, aby: nauczyciel modyfikował dalsze nauczanie, dobierał odpowiednie

¹⁴ Petty G., 2015, Nowoczesne nauczanie. Praktyczne wskazówki i techniki dla nauczycieli, wykładowców i szkoleniowców., Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, s.43

metody i techniki pracy, formy organizacyjne a uczeń otrzymywał informację zwrotną pomagającą mu się uczyć. Ocenianie kształtujące otwiera przestrzeń do dialogu nauczyciela z uczniem, ucznia z uczniem.

Ocenianie kształtujące - wspomagające uczenie się:

- jest ściśle powiązane ze skutecznym planowaniem,
- koncentruje się na tym, w jaki sposób uczniowie się uczą,
- jest istotne podczas realizacji całego procesu dydaktycznego od planowania po ocenę osiągnięć,
- jest kluczową umiejętnością dydaktyczną,
- ma oddziaływanie emocjonalne,
- wpływa na motywację ucznia,
- kieruje uwagę na kryteria sukcesu (na co będę zwracał uwagę?) już na etapie planowania,
- daje uczniom konstruktywne wskazówki, jak mogą poprawić swoje wyniki i w jaki sposób mogą się rozwijać,
- wspomaga samoocenę,
- odnosi się do wszystkich kategorii osiągnięć.

Wdrażając ocenianie kształtujące nauczyciel planuje proces nauczania-uczenia się uczniów. Temat zajęć edukacyjnych jest znany uczniom. Poznają również cele lekcji, które nauczyciel przekazuje w języku ucznia lub inspiruje pytaniami uczniów do samodzielnego określania celów zajęć. Wszystko po to, aby uczniowie wiedzieli i mieli świadomość: czego będą się uczyć, poznawać, jakie umiejętności będą kształtować, rozwijać lub doskonalić. Bardzo istotnym elementem wpływającym na zwiększenie świadomości uczniów są kryteria sukcesu, tzw. NaCoBeZu – na co będę zwracać uwagę oceniając. Kryteria sukcesu są opracowane przez nauczyciela do każdego elementu pracy ucznia w szkole,

który podlega ocenie (między innymi: wypowiedź ustna, pisemna, zadanie domowe, praca zespołowa). Kryteria sukcesu są jawne, czytelne i zrozumiałe przez uczniów. Na podstawie kryteriów sukcesu nauczyciel przekazuje uczniowi informacje zwrotną określając, co zrobił dobrze, jakie miał trudności, jak należy poprawić pracę lub uzupełnić wiedzę/umiejętność oraz wskazówki do dalszego rozwoju. Ocenianie kształtujące to metoda oparta na dialogu nauczyciela z uczniami, aby dowiedzieć się jak się uczą, w jakim zakresie potrzebują wsparcia, rozwoju. Nauczyciel obserwuje prace uczniów, pozyskuje informację zwrotną na temat efektywności zastosowanych metod i form pracy. Na bieżąco może modyfikować proces nauczania-uczenia się. Planuje dalsze działania. Ocenianie kształtujące to: planowanie (temat, cele, kryteria sukcesu, pytanie kluczowe, metody i techniki- praca w parach, w grupach), obserwacja procesu uczenia się uczniów, analiza i interpretacja uzyskanych informacji (komunikacja: uczeń-nauczyciel; uczeń-uczeń); udzielanie informacji zwrotnej; kształcenie w uczniach umiejętności samooceny i oceny koleżeńskiej. Nauczyciel skupia się w swojej ocenie na postępach i osiągnięciach ucznia, pomaga zniwelować trudności, zachęca do nauki. Nie należy kojarzyć oceniania kształtującego tylko z procesem oceniania pracy uczniów, gdyż jest to metoda nauczania, a ocenianie rozumiane jako udzielenie uczniowi informacji zwrotnej służącej rozwojowi jest jednym z jej elementów. Ocenianie kształtujące to **nauczanie kształtujące**. „Prof.Dylan Wiliam rozróżnia dwa pojęcia: ocenianie kształtujące (formative assessment) i ocenianie pomagające się uczyć (assessment for learning). Ocenianie kształtujące traktuje jako **zbiór narzędzi** do wprowadzenia oceniania pomagającego się uczyć”¹⁵.

A oto pięć strategii oceniania kształtującego:

I. Określenie i wyjaśnienie uczniom celów uczenia się i kryteriów sukcesu.

Lepiej się uczyć, jeśli wiem po co i czego mam się nauczyć.¹⁶

¹⁵ D. Sterna, *Uczę (się) w szkole*. Warszawa 2014, Biblioteka Cyfrowa ORE, s.15

¹⁶ Tamże, s.22

Kryteria sukcesu- NaCoBeZu formułowane są do każdego działania podczas nauczania-uczenia się: sprawdziany sumujące, kartkówki, wypowiedzi ustne, pisemne, zadania domowe, praca w zespole. Nauczyciel samodzielnie lub we współpracy z uczniami określa kryteria szczegółowe oceniania- na co będę zwracać uwagę oceniając cię. Świadomość tych kryteriów przez ucznia przyczynia się do efektywniejszego uczenia się. Uczeń wie po co się uczy, gdyż zna cele, związane z tematem lekcji. Najlepiej podawać je w języku ucznia.

II. Organizowanie w klasie dyskusji, zadawanie pytań i zadań, dających informacje, czy i jak uczniowie się uczą.

Lepiej się uczyć, gdy nauczyciel rozmawia ze mną o postępach i w każdej chwili wie, na jakim etapie nauki jestem¹⁷.

III. Udzielanie uczniom takich informacji zwrotnych, które umożliwiają im widoczny postęp.

Lepiej uczyć się, jeśli nauczyciel udziela mi informacji zwrotnej, co zrobiłem dobrze, co i jak mam poprawić i jak mogę się dalej rozwijać.¹⁸

Informacja zwrotna (IZ) jest dialogiem nauczyciela z uczniem mającym pomóc uczniowi w uczeniu się.

- Najczęściej przyjmuje ona formę komentarza pisemnego lub ustnego do pracy ucznia.
- Powinniśmy pamiętać o niezbędnych czterech elementach informacji zwrotnej:
- wyszczególnienie i docenienie dobrych elementów pracy ucznia [+ +];
- odnotowanie tego, co wymaga poprawienia lub dodatkowej pracy ze strony ucznia [-];

¹⁷ D. Sterna, *Uczę (się) w szkole*. Warszawa 2014, Biblioteka Cyfrowa ORE, s.40

¹⁸ Tamże, s.52

- wskazówki – w jaki sposób uczeń powinien poprawić pracę [D]
- wskazówki – w jakim kierunku uczeń powinien pracować dalej [f]

Informacja zwrotna nie jest oceną ucznia, tylko oceną kolejnych efektów jego pracy. Informacja zwrotna musi być ściśle związana z „nacobezu”.

IV. Umożliwienie uczniom, by korzystali wzajemnie ze swojej wiedzy i umiejętności

Lepiej uczę się, jeśli korzystam z wiedzy i umiejętności moich koleżanek i kolegów¹⁹.

Nauczyciel organizuje podczas zajęć pracę w parach, w grupach. Daje uczniom przestrzeń do wymiany poglądów, dzielenia się wiedzą, uczenie innych. Organizuje debaty, dyskusje.

V. Wspomaganie uczniów, aby stali się autorami procesu własnego uczenia się

Lepiej się uczę, jeśli jestem odpowiedzialny za to, czego i jak się nauczę.²⁰

Głównymi filarami V strategii są: wiara w swoje możliwości, motywacja do nauki i zaangażowanie oraz odpowiedzialność.

Główne motory V strategii: docenianie, samoocena, wybór, samodzielność, pytania kluczowe, powiązanie wiedzy z rzeczywistością, stawianie wyzwań, wiara w możliwości ucznia.

Warto zachęcać uczniów do **prowadzenia OK – zeszytu**. Różni się on od tradycyjnego zeszytu tym, że oprócz tematu lekcji zawiera:

Cele lekcji:

- **Kryteria sukcesu – NaCoBeZu**, (cele lekcji i kryteria sukcesu opracowuje nauczyciel w języku zrozumiałym, przystępnym dla uczniów. Uczniowie wklejają do zeszytu karteczkę lub zapisują.)

¹⁹ D. Sterna, *Uczę (się) w szkole*. Warszawa 2014, Biblioteka Cyfrowa ORE, s.75

²⁰ D. Sterna, *Uczę (się) w szkole*. Warszawa 2014, Biblioteka Cyfrowa ORE, s. 89

- **Pytanie kluczowe** – pytanie, z którym uczniowie zapoznają się na początku lekcji. Może być tematem lekcji. Wykorzystywane jest do podsumowania lekcji. Uczniowie tworzą samodzielną ustną lub pisemną wypowiedź odnoszącą się do zagadnienia zawartego w pytaniu.

Tabela 5. Przykłady pytań kluczowych

Temat: Dlaczego pogoda płata nam psikusy? lub Składniki pogody. lub Obserwujemy pogodę.

Cel: Dowiesz się jakie są składniki pogody i co wpływa na jej zmianę.

Kryteria sukcesu:

- przeczytam informacje w podręczniku, wyszukam ciekawostki na temat pogody w Internecie,
- napiszę samodzielnie notatkę do zeszytu na podstawie informacji i pytań pomocniczych,
- poprowadzę obserwacje pogody, nazwę składniki pogody i określę ich znaczenie, zastosuję znaki graficzne, dokonam obliczeń,
- obejrzę prognozę pogody,
- napiszę własną prognozę pogody i ją przedstawię korzystając z mapy Polski (praca uczniowska indywidualna lub grupowa)

Pytanie kluczowe: Dlaczego pogoda płata nam psikusy?

Kryteria sukcesu do pracy uczniowskiej: Napisz własną prognozę pogody i ją przedstaw korzystając z mapy Polski.

- Tekst prognozy pogody powinien mieć co najmniej 5 zdań (klasa II),
- W prognozie przedstawiś wszystkie znane Ci składniki pogody,
- Twoje zdania będą logicznie łączyć się ze sobą.
- Napiszesz bez błędów ortograficznych, czytelnie (w razie wątpliwości sprawdzaj pisownię w Słowniku Ortograficznym lub Internecie)
- Będziesz w roli dziennikarza i ustnie przedstawiś swoją prognozę pogody.
- Skorzystasz z mapy Polski, wskażesz i nazwiesz odpowiednie krainy geograficzne oraz kierunki na mapie.

Źródło: opracowanie własne

Tabela 6. Przykłady dostosowania wymagań edukacyjnych do potrzeb ucznia

Temat: Dlaczego pogoda płata nam psikusy? lub Składniki pogody. lub Obserwujemy pogodę.

Cel: Dowiesz się jakie są składniki pogody i co wpływa na jej zmianę.

Kryteria sukcesu:

- przeczytam zaznaczone informacje w podręczniku, wyszukam ciekawostki na temat pogody w Internecie,
- Ułożę samodzielnie cztery zdania z rozsypanych wyrazów. Wkleję je do zeszytu. Przepiszę i narysuję wybrane składniki pogody.
- poprowadzę obserwacje pogody, nazwę składniki pogody i określę ich znaczenie – dopasuję ilustracje, zastosuję znaki graficzne, odczytam wysokość temperatury z termometru,
- obejrzę prognozę pogody,
- napiszę własną prognozę pogody i ją przedstawię korzystając z mapy Polski (praca uczniowska indywidualna lub grupowa)

Pytanie kluczowe: Dlaczego pogoda płata nam psikusy?

Kryteria sukcesu do pracy uczniowskiej: Napisz własną prognozę pogody odpowiadając na pytania i ją odczytaj lub przedstaw korzystając z mapy Polski.

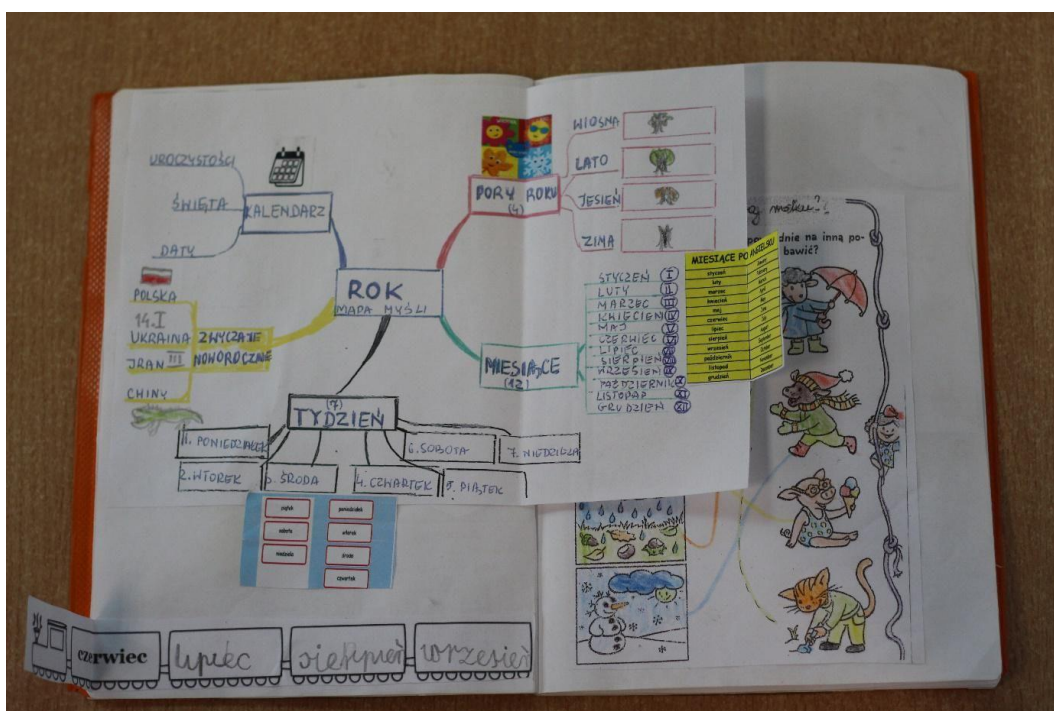
- Pytania pomocnicze do tworzenia wypowiedzi:
 - Jaki jest dzisiaj dzień?
 - O której wstało słońce, a o której zajdzie? (Odczytaj z kalendarza)
 - Jaką temperaturę wskazał termometr w południe?
 - Będzie dzisiaj wiatr i opady deszczu?
 - Jak należy się ubrać, aby się nie przeziębic?
- Napiszesz bez błędów ortograficznych, czytelnie (w razie wątpliwości sprawdzaj pisownię w Słowniku Ortograficznym lub Internecie)
- Będziesz w roli dziennikarza i ustnie przedstawiś swoją prognozę pogody.
- Skorzystasz z mapy Polski, wskażesz i nazwiesz odpowiednie krainy geograficzne oraz kierunki na mapie.

Źródło: opracowanie własne

Notatki z lekcji są kreatywnie tworzone przez ucznia z zastosowaniem mnemotechnik: mapa myśli, mapa mentalna,

Indywidualne sposoby zapisów informacji (refleksje własne ucznia, wielokolorowy zapis, stosowanie różnych kształtów), ważniejsze prace, ćwiczenia; komentarze nauczyciela, ocenę koleżeńską, samoocenę²¹.

Ilustracja 2. Przykładowy OK Zeszyt

Źródło: pinterest.se

Ok – zeszyt jest własnością ucznia i pomaga mu się uczyć, dla nauczyciela stanowi pomoc przy monitorowaniu pracy uczniów i wyciągania wniosków do planowania nauczania. Jest rodzajem portfolio uczniowskiego, które pomaga uczyć się, a nauczycielowi skutecznie nauczać²².

²¹ Centrum Edukacji Obywatelskiej – [Zeszyt; „Ok zeszyt” - Pinterest](#)

²² Centrum Edukacji Obywatelskiej – [Zeszyt](#)

3. Praca zespołowa uczniów

Uczniowie połączą się w 5-6 osobowe grupy. Nauczyciel może dokonać grupowania dzieci na:

- grupy jednorodne (osoby o podobnych osiągnięciach, bądź zainteresowaniach),
- grupy o zróżnicowanym poziomie (osoby w grupie mogą się wtedy wzajemnie wspierać, pomagać sobie),
- grupy koleżeńskie,
- grupy doboru celowego (zgodnie z celem jaki chcemy osiągnąć),
- grupy losowe.

Uczniowie mogą dobrać się w zespoły, a następnie podjąć decyzję dotyczącą tematu projektu lub najpierw mogą zostać wspólnie w klasie ustalone możliwe w ramach danego zagadnienia problemy do rozwiązania – tematy projektów (np. z wykorzystaniem metody burzy mózgów), do wykonania których dobraćą się zespoły projektowe. Po połączeniu się w grupy, uczniowie wspólnie opracują i podpiszą kontrakt grupowy, który powinien odnosić się do następujących zagadnień-zasad: odnosić się do osiągnięcia ich wspólnego celu, zasady pozytywne (co robimy?), zasady negatywne (czego nie robimy?), sankcje (czyli co robi grupa, jak ktoś złamie normę). Nauczyciele wychowawcy powinni zastosować rytuał tworzenia kontraktu. Zaproponowane metody aktywne pozwolą uczniom z dużą świadomością odnieść się do takich zagadnień kontraktu, które są istotne dla efektywności pracy grupowej. (Technika niedokończonych zdań: Szybko i dobrze realizuję zdanie grupowe, gdy....; Ważne we współpracy jest, abym...Przeszkadza mi bardzo..... Powinniśmy unikać..... Oczekuję od was, że)

4. Szczegółowe zadania grup projektowych – metody aktywizujące

Metody aktywizujące to sposób pracy grupy i nauczyciela umożliwiający uczenie się poprzez działanie i przeżywanie. Doskonałą umiejętności przydatne nie tylko podczas lekcji, ale również w życiu codziennym, np. umiejętność wyciągania wniosków, myślenia analitycznego i krytycznego, łączenia zdarzeń i faktów w związki przyczynowo- skutkowe, umiejętność właściwego zachowania się w nowych sytuacjach, komunikatywności, dyskusowania, kreatywności.

Na potrzeby niniejszej publikacji przedstawione zostaną te metody, które sprawdzą się na poszczególnych etapach projektu edukacyjnego.

Etap I. Przygotowanie

Tworzenie zespołów i kontrakt grupowy:

Technika niedokończonych zdań: Szybko i dobrze realizuję zdanie grupowe, gdy...; Ważne we współpracy jest, abym...Przeszkadza mi bardzo..... Powinniśmy unikać..... Oczekuję od was, że

Uczniowie wypowiadając się tworzą kontrakt grupowy. Uwzględnia on wzajemne oczekiwania uczniów w kontekście przyszłej współpracy.

Opracowanie celów ogólnych i szczegółowych (zoperacjonalizowanych) ukierunkowanych na działania ucznia.

Gwiazda pytań: Uczniowie w grupach udzielają na plakacie odpowiedzi na pytania: Kto? Gdzie? Kiedy? Co będziemy tam robić? Jak zrealizujemy zadania? W środku gwiazdy zagadnienie: Po co ...?

Technika TOC – drzewko ambitnego celu: jest narzędziem ułatwiającym osiągnięcie wyznaczonego celu. Polega na stworzeniu strategicznego planu, obejmującego etapy działania, przeszkody i sposób pokonania. Grupa opracowuje strategiczny plan działań służących osiągnięciu celu.

1. Określenie ambitnego celu (trudny do osiągnięcia) - związany z tematem zajęć terenowych. Grupy mogą określić temat szczegółowy związany z zajęciami terenowymi i do swojego tematu określić ambitny cel. Wspólnie zastanawiają się nad tym, co jest im potrzebne, aby osiągnąć cel- tworzą cele pośrednie, szczegółowe.

2. Określenie przeszkód utrudniających osiągnięcie celu.

3. Opracowanie sytuacji, działań, które pozwolą pokonać przeszkodę.

Planowanie z przyszłości- To metoda pracy indywidualnej i zespołowej stanowiąca inne podejście do planowania, gdyż punktem wyjścia jest tu stworzenie realistycznej wizji przyszłości. Planowanie to nic innego jak „cofanie się” ku teraźniejszości.

Po opracowaniu drzewka ambitnego celu lub Gwiazdy pytań, grupa opracowuje harmonogram realizacji zaplanowanych działań określając ich wykonanie w czasie. Znając termin zakończenia działań projektowych, cofają się w czasie. Planują realizację działań pod kątem priorytetów, ważności i pilności.

Etap II. Realizacja

Portfolio - Portfolio jest metodą aktywizującą, która polega na wyszukiwaniu i gromadzeniu w teczce materiałów na wybrany temat. Dzięki konieczności ciągłego segregowania i wartościowania zebranych dokumentów, uczniowie kształcą umiejętność porządkowania wiadomości. Ponadto uczą się korzystania z różnych źródeł informacji oraz efektywnej współpracy podczas wymieniać się zgromadzonymi materiałami. Portfolio może być wykonywane z zastosowaniem TIK.

Praca z materiałami źródłowymi: Metoda ta polega na aktywizacji uczniów poprzez zastosowanie metod audiowizualnych: nagrań muzycznych, audycji radiowych, filmów i materiałów filmowych, zdjęć. Zastosowanie tej metody stanowi zwykle początek/wstęp do dyskusji, dramy, pracy w grupach.

Charakteryzuje się wysoką aktywizacją uczniów, wzbudza duże zainteresowanie, pozwala na lepsze: łatwiejsze i szybsze zrozumienie tematu i znacznie zwiększa zdolność zapamiętywania.

Metodę przewodniego tekstu: Opiera się na zdobywaniu przez ucznia nowej wiedzy i umiejętności. Ma ona charakter strukturalny; problem jest przedstawiony jako struktura o niewystarczającej ilości danych, która musi być uzupełniona przez ucznia drogą poszukiwań.

metody problemowe:

Burza mózgow: nauczyciel przedstawia problem, następnie zbiera, zapisuje wszystkie pomysły uczniów, nawet te, które wydają się być niedopasowane do tematu, ostatnim etapem jest wartościowanie i porządkowanie pomysłów. (uczniowie mogą pisać swoje pomysły, lub wypowiadać, ale i tak muszą być potem zapisane, aby móc je ocenić)

Dyskusja sokratejska: To intelektualna rozmowa, która koncentruje się na wybranym tekście, eseju, raporcie, wierszu czy filmie wideo. Uczestnicy zapoznają się z materiałem źródłowym i podejmują dyskusję, by dojść do prawdy – to, co niejasne – wyjaśnić, znaleźć przyczyny zjawiska czy uzasadnienie czyjegoś postępowania

Etap III. Zakończenie

Techniki samooceny i oceny koleżeńskiej:

Hamburger informacji zwrotnej: pozytyw, co należy poprawić, czego brakło; pozytyw.

Coachingowa informacja zwrotna: Zadając pytania o: pozytywy (Co zaplanowałeś? Z czego jesteś zadowolony? Co już potrafisz?), obszary wymagające rozwój (Co jest twoją mocną stroną? Nad czy potrzebujesz popracować?), planowanie dalszych działań (Co zrobisz w przyszłości? Jak chcesz to zrobić?) zachęcamy do dokonania analizy własnych działań i postaw.

Metaplan - uczniowie w grupach odpowiadają na pytania: Jak jest? Jak powinno być? Dlaczego nie jest tak, jak powinno być? Wnioski

Kosz i walizka- uzyskanie informacji zwrotnej. Kosz symbolizuje to co jest zbędne, niepotrzebne, walizka –to co się przydało, zabieram ze sobą. Uczniowie wpisują swoje uwagi. Warto dołączyć trzeci symbol, np. gwiazdę- w nią będą wpisywać to, czego im brakło lub co warto zmienić, zmodyfikować.

Tarcza strzelnicza: Celem tej metody jest bardzo szybkie uzyskanie informacji zwrotnej. Przygotowujemy plakat z narysowanymi kołami. Koła dzielimy na części, każda część jest odrębnym elementem podlegającym ocenie np. atrakcyjność zajęć terenowych, stopień trudności, przydatność, poziom opanowanej wiedzy i umiejętności, Środek koła – 10 pkt (max), ostatni zewnętrzny kra – 2 pkt. Uczniowie zaznaczają na plakacie punkt w miejscu, który uważają, że odpowiada ich ocenie danego zagadnienia.

5. Prezentacja wyników prac badawczych – sposoby realizacji

Prezentacja wyników będzie miała dwa etapy:

I etap – spotkanie grup projektowych, podczas którego wszystkie zespoły projektowe przedstawią wyniki pracy.

Przygotowując się do ustnej prezentacji wyników podczas seminarium uczniowie powinni odnieść się do następujących zagadnień:

1. Przedstawić tytuł i temat projektu i uzasadnić jego wybór
2. Przedstawić cele ogólne i szczegółowe
3. Opisać odkrycia i informacje oraz trudności, jeśli takie wystąpiły
4. Przedstawić wnioski i rekomendacje.

Na spotkanie można zaprosić uczniów z równoległej klasy.

II etap – Wystawa prac uczniów: portfolio, karty obserwacji, raporty z eksperymentów i doświadczeń, Ok-zeszyty

Oczywiście nauczyciel pomaga uczniom przygotować się do wystąpienia.

Tabela 7. Przykładowe pytania pomocnicze dla uczniów:

- Jaki był temat waszej pracy, czym się zajmowaliście?
- Dlaczego wybraliście ten temat?
- Co odkryliście? Co było dla was nowe? Co was zaskoczyło?
- Co było dla was trudne? Jak sobie z tym poradziliście?
- Jakie wysnuliście wnioski?
- Co jeszcze chcielibyście nam powiedzieć?

Źródło: opracowanie własne

Po wystąpieniach wszystkich grup projektowych, nauczyciel prowadzi dyskusję sokratejską, podczas której uczniowie dyskutują, wymieniają się poglądami, dokonują podsumowania.

6. Edukacja włączająca – tworzenie warunków edukacyjnych dla uczniów ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi w realizacji projektu edukacyjnego i zajęć terenowych

W każdej grupie klasowej są uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Specjalne potrzeby edukacyjne uczniów zapewniane są w szkołach poprzez:

- opracowanie i realizowanie programu nauczania, opieki i wychowania odpowiadającego ich indywidualnym potrzebom i możliwościom psychofizycznym,
- dostosowanie metod form pracy oraz środków dydaktycznych,
- dostosowanie warunków kształcenia,
- dostosowanie wymagań edukacyjnych oraz sposobów sprawdzania i oceniania.

Zgodnie z polską kwalifikacją, specjalne potrzeby edukacyjne wynikają z:

- niepełnosprawności;
- z niedostosowania społecznego;
- z zagrożenia niedostosowaniem społecznym;
- z zaburzeń zachowania lub emocji;
- ze szczególnych uzdolnień;
- ze specyficznych trudności w uczeniu się;
- z deficytów kompetencji i zaburzeń sprawności językowych;
- z choroby przewlekłej;
- z sytuacji kryzysowych lub traumatycznych;
- z niepowodzeń edukacyjnych;
- z zaniedbań środowiskowych związanych z sytuacją bytową ucznia i jego rodziny, sposobem spędzania czasu wolnego i kontaktami środowiskowymi;

- z trudności adaptacyjnych związanych z różnicami kulturowymi lub ze zmianą środowiska edukacyjnego, w tym
- związanych z wcześniejszym kształceniem za granicą.

Przystępując do działań projektowych każdy wychowawca klasy, znając swoich uczniów powinien przemyśleć realizację działań tak, aby jak najpełniej ich wspierać. Zachęcam w tym miejscu wszystkich nauczycieli do pełnej współpracy z nauczycielami pedagogami specjalnymi, pedagogiem szkolnym czy psychologiem. W przypadku włączenia do działań projektowych uczniów z niepełnosprawnościami olbrzymim wsparciem będzie nauczyciel posiadający kwalifikacje z zakresu pedagogiki specjalnej, którego głównym zadaniem jest współorganizowanie kształcenia tym uczniom.

Z uwagi na bardzo zróżnicowane potrzeby edukacyjne tychże uczniów nie sposób opisać tu wszystkie dostosowania. Każde dziecko jest inne i ma inne, indywidualne potrzeby. Dostosowania należy rozumieć jako każdą pomoc, którą możemy zaoferować uczniowi, aby poprawić jego sytuację szkolną i edukację. Warto też pamiętać o zaleceniach poradni psychologiczno-pedagogicznych zawartych w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego lub opinii. Odnajdziemy tam cenne wskazówki, które pomogą efektywnie wspierać ucznia w edukacji.

Jednym z najtrudniejszych elementów jest dostosowanie sposobów sprawdzania i oceniania uczniów. Wszyscy uczniowie realizują tę samą podstawę programową kształcenia ogólnego²³, natomiast każdy opanowuje wiadomości i umiejętności w takim zakresie, na jaki pozwalają mu możliwości intelektualne, cechy mentalne i osobiste. Ocenianie włączające to takie, które wspiera rozwój ucznia. Jest to możliwe, gdy nauczyciel:

- ocenia go indywidualnie i nie porównuje go z innymi,

²³ Z wyjątkiem uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym i znacznym.

- analizuje postępy, a nie jest ukierunkowany wyłącznie na efekty,
- bierze pod uwagę niepowtarzalne możliwości ucznia, ale i ograniczenia, zainteresowania,
- dostosowuje jego działania do właściwego dla niego tempa pracy,
- patrzy na konkretnego ucznia bez presji wymogów programowych pamiętając, że obowiązująca jest podstawa programowa, a nie często nader ambitne, wybrane przez nauczycieli programy. W przypadku ucznia posiadającego orzeczenie lub opinię nauczyciel jest zobowiązany dostosować treści programowe do jego możliwości i udzielić mu właściwego wsparcia także poprzez ocenę.

Nadrzędnym celem oceniania włączającego jest to, by cała polityka oceniania i wszystkie stosowane procedury, wspierały i wzmacniały skuteczny proces włączania, przyczyniając się do uczestnictwa w edukacji ogólnodostępnej wszystkich dzieci zagrożonych wykluczeniem, w tym dzieci z SPE²⁴.

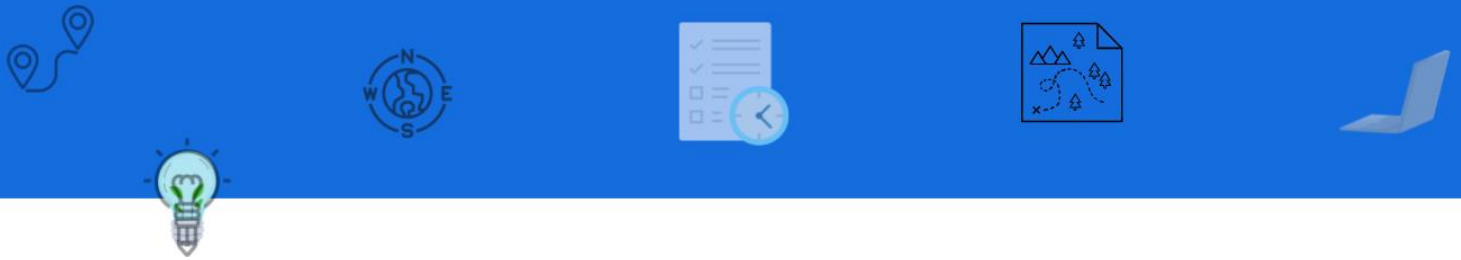
Ocenianie pracy ucznia w projekcie podlega ocenianiu bieżącemu, które przede wszystkim ma motywować ucznia do nauki i nagradzać wkład i wysiłek włożony w edukację. Dlatego nauczyciel może i powinien postawić ocenę wyższą niż wskazywałyby kryteria szczegółowe wymagań edukacyjnych na poszczególne stopnie ocen.

²⁴ Watkins, A., red. (2007) *Assessment in Inclusive Settings: Key Issues for Policy and Practice. (System oceniania w placówkach włączających. Kluczowe zagadnienia w polityce i praktyce oświatowej)* Odense, Denmark: European Agency for Development in Special Needs Education

Podsumowanie

W niniejszej publikacji nauczyciele odnajdą wiele ciekawych rozwiązań edukacyjnych i organizacyjnych, których włączenie do praktyki szkolnej może przyczynić się, do poprawy jakości nauczania – uczenia się uczniów. Uczniowie będą mogli uczyć się od siebie, wspierać się w działaniach i w ciekawy sposób poznawać otaczające ich środowisko społeczno-przyrodnicze.

Bibliografia

- Black P. i inni, 2006, Jak oceniać, aby uczyć. (ang. Assessment for Learning. Putting it into practice), Biblioteka Akademii SUS
- Brudnik E., Moszyńska A., Owczarska B., 2011, Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących, Kielce, Wydawnictwo Jedność.
- Centrum Edukacji Obywatelskiej <https://sus.ceo.org.pl/zeszyt-ok>
- Encyklopedia PWN
<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/eksperyment;3897080.html>
- Flis.R., 2005, Praca w klasie integracyjnej. Materiały pomocnicze dla nauczycieli klas I-III szkoły podstawowej, Wydawnictwo IMPULS
- Gołębiak B.D. (red.), 2002, Uczenie metodą projektów, Warszawa, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne
- Petty G., 2015, Nowoczesne nauczanie. Praktyczne wskazówki i techniki dla nauczycieli, wykładowców i szkoleniowców., Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- *Popławska A., 2007, Konstruktywistyczne ujęcie procesu kształcenia jako warunek powodzenia szkolnego w społeczeństwie informacyjnym, [w] R. Piwowarski (red.), Dziecko. Sukcesy i porażki, IBE, Warszawa*
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej, (Dz. U. 2017 poz. 356).

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz.U. z dnia 24 sierpnia 2017 r.)
- [Przykłady samooceny – ocenianie kształtujące - Bing images](#)
- Sołtan-Młodożeniec K., Metoda projektu edukacyjnego. Przewodnik dla dyrektorów i wicedyrektorów przedszkoli i szkół oraz kierowników świetlic z placówek edukacyjnych województwa mazowieckiego., 2019, CEO [metoda projektu edukacyjnego katarzyna soltan-mlodozeniec.pdf \(ceo.org.pl\)](#)
- Sterna D., Uczę (się) w szkole. Warszawa 2014, Biblioteka Cyfrowa Ośrodka Rozwoju Edukacji [ucze-sie-w-szkole danuta sterna.pdf \(ceo.org.pl\)](#)
- Watkins, A., red. (2007) Assessment in Inclusive Settings: Key Issues for Policy and Practice. (System oceniania w placówkach włączających. Kluczowe zagadnienia w polityce i praktyce oświatowej) Odense, Denmark: European Agency for Development in Special Needs Education
- Zalecenia Rady z 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (Tekst mający znaczenie dla EOG) 2018/C 189/01
- [Wyznaczanie azymutu za pomocą kompasu - YouTube](#)
- [Wędrowki z mapą – krajobrazy Polski - YouTube](#)

Spis ilustracji

Ilustracja 1. Schemat realizacji zajęć z edukacji przyrodniczej realizowanych w formie dni aktywności twórczej stacjonarnych i zajęć terenowych z wykorzystaniem metody projektu edukacyjnego	23
Ilustracja 2. Przykładowy OK Zeszyt.....	30

Spis tabel

Tabela 1. Przykładowa tematyka wycieczek.....	13
Tabela 2. Przykładowa tematyka wycieczek.....	15
Tabela 3. Tematyka doświadczeń i eksperymentów	17
Tabela 4. Tematyka wędrówek z mapą/planem.....	18
Tabela 5. Przykłady pytań kluczowych.....	28
Tabela 6. Przykłady dostosowania wymagań edukacyjnych do potrzeb ucznia ...	29
Tabela 7. Przykładowe pytania pomocnicze dla uczniów:.....	36

Załączniki

ARKUSZ OBSERWACJI UCZESTNICZĄCEJ dla klasy II lub III

Temat:

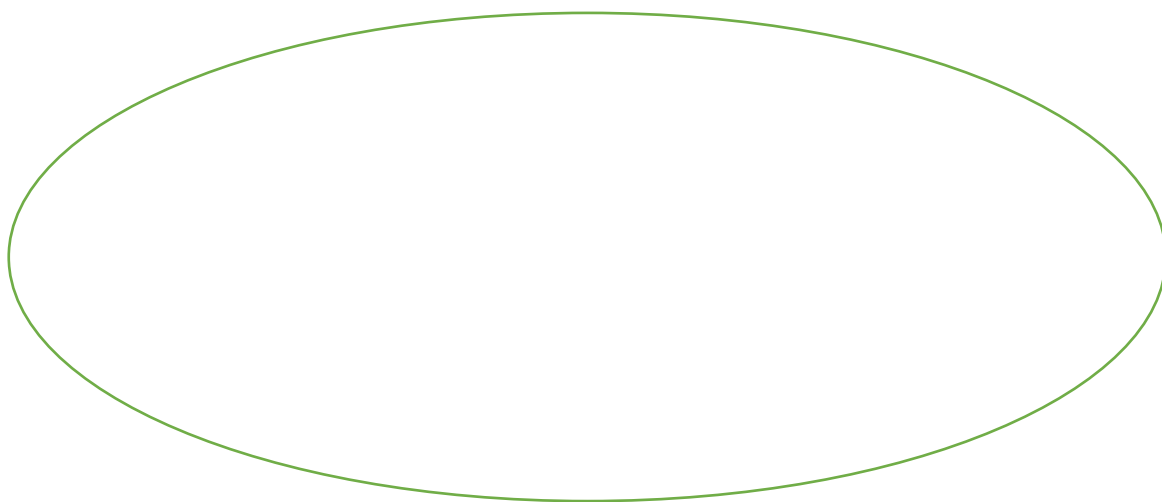
Obserwator/obserwatorzy:

Cel obserwacji:

Terminy prowadzonych obserwacji:

Co obserwujemy?	Krótki opis/spostrzeżenia	Wnioski

Najciekawszy obiekt/zjawisko obserwacji- rysunek

ARKUSZ OBSERWACJI UCZESTNICZĄCEJ dla klasy I

Narysuj, to co dzisiaj zaobserwowałeś/łaś. Pamiętaj, że ważne są szczegóły.

Co ci się najbardziej podobało? Co cię zdziwiło? Co było dla ciebie nowe?

Porozmawiaj o tym z kolegami i koleżankami.

Arkusz zapisu przeprowadzonego eksperymentu i doświadczenia
Raport z eksperymentu

Miejsce na wpisanie tematu eksperymentu

Pytanie problemowe

Składniki

Przebieg

WNIOSKI

Wyniki eksperymentu omawiamy (data)

Karta samooceny i oceny koleżeńskiej pracy projektowej – klasa III

Czy jesteś z siebie zadowolona? Czy jesteś z siebie zadowolony?

Zachowanie	Samooceana	Zawsze*	Często*	Ma trudności/rzadko*
uważnie słucham/słucha innych, nie przerywam/nie przerywa cudzych wypowiedzi				
zwięźle i konkretnie odnoszę/odnosi się, przedstawiam/przedstawia swoje opinie				
swoje zadanie wypełniam/wypełnia terminowo				
pomagam/pomaga w sytuacjach trudnych				
Przestrzegam/przestrzega zasad kultury słowa				
Realizacja działań				
swoje zadanie wypełniam/wypełnia terminowo				
przynoszę/przynosi potrzebne materiały				
Aktywnie uczestniczę/uczestniczy				

w działaniach projektowych				
Prowadzę/prowadzi eksperymenty i doświadczenia				

* Ocena Koleżeńska

Każdy uczeń otrzymuje kartę obserwacji zachowań i realizacji działań. Wypełnia kolumnę” Samoocena wpisując określenia: zawsze, często, mam trudność/ rzadko. Następnie rówieśnicy z grupy projektowej wpisują znak X, przy właściwym określeniu w części: ocena koleżeńska.

Karta samooceny i oceny koleżeńskiej pracy projektowej – klasa I

Czy jesteś z siebie zadowolona? Czy jesteś z siebie zadowolony?

NAZWAĆ DRZEWA
W PARKU

POTRAFIĘ, UMIEM

CZYTAĆ ZE
ZROZUMIENIEM

ZWIERZĘTA ŻYJĄCE
W PARKU
ROZUMIEM ICH
ZACHOWANIE

WIEM

NAPISAĆ WYRAZY,
PROSTE ZDANIA

CHRONIĆ
PRZYRODĘ

ZNAM

OBSERWOWAĆ

WSPÓŁPRACOWAĆ
W ZESPOLE

PISZĘ

WYKONAĆ PROSTE
DOŚWIADCZENIE

Narysuj lub powiedz, z czego jeszcze jesteś zadowolony?

IZ nauczyciela

Źródło: Opracowanie własne

Przed przystąpieniem do wypełniania Karty Samooceny omawiamy z uczniami ich przeżycia związane z działaniami realizowanymi podczas realizacji projektu edukacyjnego. Nauczyciel zwraca uwagę i ukierunkowuje myślenie uczniów na ich nową wiedzę, umiejętności i zaobserwowane postawy. Można usiąść w kręgu i poprowadzić dyskusję. Warto również zachęcić uczniów do przekazania rówieśnikom informacji zwrotnej na temat ich współpracy.

Techniki przekazywania informacji zwrotnej, które można wykorzystać:

- hamburger informacji zwrotnej (opis na str. 31),
- technika niedokończonych zdań, ukierunkowana na konstruktywną krytykę.

Uczniowie siedzą w kręgu, prowadzą ze sobą dialog zgodnie z ustaloną formułą. Wszyscy przestrzegają zasady: nikogo nie obrażamy, nie używamy „brzydkich” słów. Uczeń przekazujący informację zwrotną kieruje słowa do konkretnego kolegi lub koleżanki zgodnie z formułą, kolega nie komentuje słów, które usłyszał.

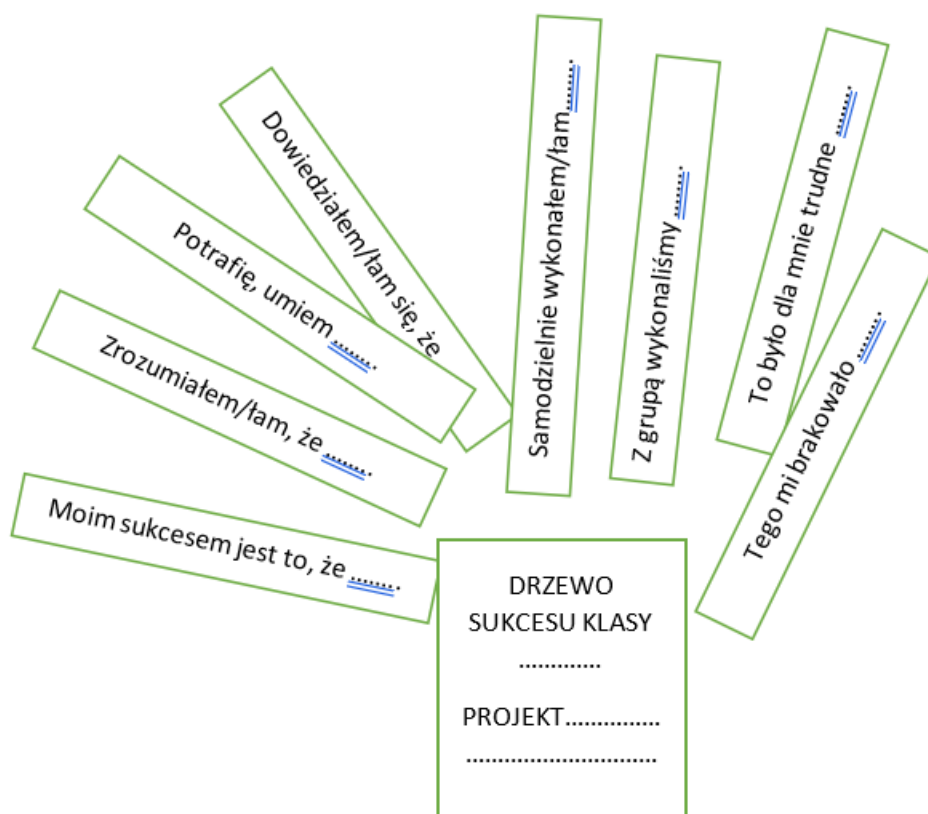
*Uczeń 1. W twojej pracy/zachowaniu podoba mi się to, że,
ale przeszkadzało mi, że*

Uczeń 2. Dziękuję, że mi to powiedziałeś/łaś.

DRZEWO SUKCESU – Karta samooceny

Uczniowie podsumowują swoje działania w projekcie edukacyjnym pisząc odpowiedzi na pytania lub kończąc zdania umieszczone na dużym plakacie z narysowanym drzewem. Jedno drzewo, dla całej klasy. Na konarach drzewa są napisane stwierdzenia lub niedokończone zdania. Uczniowie wpisują odpowiedzi na kartkach samoprzylepnych lub rysują na nich odpowiednie ilustracje. Każdy realizuje to zadania zgodnie ze swoimi możliwościami i umiejętnościami. (Uczniowie, rysują obrazki, piszą wyrazy lub zdania, w przypadku uczniów z niepełnosprawnością w wypełnianiu pomaga nauczyciel lub pedagog specjalny). Przygotowując się do podsumowania nauczyciel zachęca uczniów do wymiany myśli na temat: czego nowego się nauczyły, dowiedziały, co było interesujące i dla nich ważne. Następnie uczniowie samodzielnie piszą lub rysują odpowiedzi na karteczkach. Prosimy uczniów, aby podchodziły pojedynczo i nalepiały swoje karteczki w odpowiednich miejscach. Po zakończeniu, następuje podsumowanie dokonane przez nauczyciela, który odczytuje informacje na kartkach oraz przekazuje własną informację zwrotną, doceniając wkład i wysiłek grup projektowych w realizację projektu.

Źródło: Opracowanie własne

PLAN PROJEKTU EDUKACYJNEGO DO KLASY I

Temat projektu: Park miejscem do zabawy i odpoczynku.

DAK – Dzień aktywności twórczej.

DAK	Temat, kryteria sukcesu, pytanie kluczowe	Przebieg	Kompetencje kluczowe
I.	<p>Temat dnia: Park blisko nas. Uczymy się pracować w grupie.</p> <p>NaCoBeZu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozpoznaję i nazywam drzewa, rośliny i zwierzęta w parku, - czytam krótki tekst, - rozumiem treść, odpowiadam na pytania, - włączam komputer, wpisuję na klawiaturze wyrazy, szukam ilustracji, czytam ciekawostki, - wypowiadam się na temat parku, - odpowiadam na pytania, - współpracuję z kolegą/ koleżanką, grupą, - piszę wyrazy, krótkie zdania, - ustalę zasady pracy w grupie 	<p>1. Edukacja środowiskowa</p> <ul style="list-style-type: none"> - realizacja tematu <p>2. Edukacja informatyczna:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wyszukiwanie zdjęć i krótkich tekstów w Internecie <p>3. Etap 1. Projektu edukacyjnego</p> <p>N. zaprasza uczniów do zabawy w zwiadowców i odkrywców tajemnic parku w najbliższej okolicy. Mówi o wycieczce i warsztatach.</p> <p>Zadaje pytanie: Co można obserwować w parku?</p> <p>U. najpierw rozmawiają w parach, potem w czwórkach, następnie odpowiadają na pytanie.</p> <p>N. rozkłada na podłodze kartki z napisami: Rośliny, zwierzęta, drzewa, układ terenu i ciekawostki.</p> <p>Prosi uczniów, aby każdy wybrał temat swoich</p>	<p>Kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji:</p> <p>czytanie, pisanie, prawidłowe rozumienie informacji, komunikowanie się w mowie i piśmie, gotowość do konstruktywnego dialogu</p> <p>Kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych (...):</p> <ul style="list-style-type: none"> -zdolność i chęć wyjaśniania przyrody, prowadzenie obserwacji, wyciąganie wniosków, rozumienie roli człowieka w

		<p>obserwacji zgodnie ze swoimi zainteresowaniami i stanął przy odpowiedniej kartce. – powstały zespoły projektowe.</p> <p>4. Wspólne ustalenie zasad pracy grupowej. Technika niedokończonych zdań (s.34) Ustalenie zasad, ilustrowanie na plakacie, podpisanie plakatu jako zobowiązanie.</p> <p>5. Określenie celów szczegółowych przez każdy zespół. - Gwiazda pytań (s.34) – uzupełnienie plakatu.</p> <p>6. Podsumowanie dnia – Iskierka przyjaźni.</p>	<p>zmianach w przyrodzie.</p> <p>Kompetencje cyfrowe: - odpowiedzialne korzystanie z technologii cyfrowych, wyszukiwanie informacji ich ocena i wykorzystanie.</p> <p>Kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się. - zdolność do autorefleksji, konstruktywnej pracy z innymi osobami, umiejętność uczenia się</p>
II.	<p>Zajęcia terenowe Temat: <u>O czym szumią wierzby w parku?</u> Wycieczka, warsztaty terenowe: NaCoBeZu -obserwuję zwierzęta w parku, - badam i obserwuję rośliny rosnące w parku, - obserwuję i nazywam drzewa rosnące w parku,</p>	<p>1.<u>Ćwiczenie rozwijające kreatywność.</u> Uczniowie stoją w parku w jednej grupie. Nauczyciel zachęca do obserwowania otoczenia. Po chwili zadaje pytania: Co jest najbliżej? Co jest najdalej? Co jest najbardziej zielone? Co jest okrągłe? Co jest</p>	<p>Kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji: czytanie, pisanie, prawidłowe rozumienie informacji, komunikowanie się w mowie i piśmie, gotowość do</p>

	<p>- obserwuję teren parku, - robię zdjęcia ciekawych obiektów, - wypełniam kartę obserwacji, - czytam informacje, - uzgadniam spostrzeżenia z grupą. Pytanie kluczowe: <u>O czym szumią wierzby w parku?</u></p>	<p>płaskie? Co jest dziwne? Co tu nie pasuje? <u>2.Praca samodzielna uczniów zespołach projektowych.</u> <u>N. Jesteście zwiadowcami, waszym zadaniem jest odkryć tajemnice naszego parku.</u> - ustalenie zasad zachowania w parku, - przypomnienie o zasadach bezpieczeństwa, - uczniowie otrzymują od nauczyciela karty obserwacji zgodnie z ustalonymi zagadnieniami szczegółowymi w 1.DAT, - obserwacje terenu, wypełnianie kart pracy, - nauczyciel ma do dyspozycji uczniów albumy lub przygotowane karty tematyczne, uczniowie odczytują i nazywają rośliny, drzewa i zwierzęta w parku, szukają wierzby na podstawie ilustracji, zbierają materiał przyrodniczy; - nauczyciel kontroluje pracę w grupie, odpowiada na pytania,</p>	<p>konstruktywnego dialogu Kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych (...): -zdolność i chęć wyjaśniania przyrody, prowadzenie obserwacji, wyciąganie wniosków, rozumienie roli człowieka w zmianach w przyrodzie. Kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się. - zdolność do autorefleksji, konstruktywnej pracy z innymi osobami, umiejętność uczenia się, zdolność do podejmowania decyzji, poszukiwania wsparcia w sytuacjach</p>
--	--	---	--

		<p>pomaga pokonać trudności, ukierunkowuje obserwacje, - zakończenie warsztatów. Grupy zbierają się w jednym miejscu. Nauczyciel pyta: <u>O czym szumią wierzby w parku?</u> Uczniowie odpowiadają, że nie znaleźli wierzby. To jakie drzewa szumią w parku i o czym? N. zachęca do fantazjowania. Zadaje pytania szczegółowe: Co mówią zwierzęta o drzewach? Co mówią drzewa o zwierzętach? Jakie zwierzęta? Jakie drzewa? Gdzie są domki tych zwierząt? Jaki jest park? Co możemy robić w parku? Czy park jest potrzebny? Uzasadnijcie swoje zdanie.</p> <p>3. Krąg przyjaźni – dzieci trzymają się za ręce. Nauczyciel docenia pracę dzieci, przekazuje informację zwrotną. Mówi: Teraz „Iskierkę przyjaźni puszczam w krąg, niech powróci do mych rąk.” I podaje uścisk w krąg. Gdy uścisk powróci do jej rąk,</p>	<p>trudnych, komunikowania się, poszanowanie różnorodności innych osób.</p>
--	--	--	---

		mówi: „Iskierka krąg zatoczyła i do rąk mych powróciła. Zwiadowcy!” dzieci odpowiadają: Ahoj!	
III.	Temat: O czym szumią drzewa w parku? NaCoBeZu: - piszę wyrazy, krótkie zdania w Ok-zeszytcie, - rysuję elementy parku, - odpowiadam na pytania, staram się uzasadnić swoją wypowiedź, - tworzę plakat z wykorzystaniem materiału przyrodniczego i zdjęć, - czytam wiersze o tematyce przyrodniczej	1.Ćwiczenie pobudzające twórczą aktywność: U. odpowiadają na pytanie: Czym mogłaby być cegła, gdyby nią nie była? (np. stolikiem dla myszki, półką...) 2. Praca w grupach projektowych- Mój park- moje obserwacje. Uczniowie wykorzystują zdjęcia, karty obserwacji, materiał przyrodniczy, aby wykonać plakat parku. Dorysowują elementy, podpisują je lub nakleją wyrazy. Omawiają swój plakat całej klasie- uczą swoich rówieśników. Swobodnie odpowiadają na pytanie: O czym szumią drzewa w parku? Nauczyciel zapisuje na tablicy wyrazy. 3.Praca samodzielna uczniów z ok-zeszytem. - tworzenie ilustracji parku z wszystkimi elementami, podpisywanie (pisanie	Kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji: czytanie, pisanie, prawidłowe rozumienie informacji, komunikowanie się w mowie i piśmie, gotowość do konstruktywnego dialogu Kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych(...): -zdolność i chęć wyjaśniania przyrody, prowadzenie obserwacji, wyciąganie wniosków, rozumienie roli człowieka w zmianach w przyrodzie. Kompetencje osobiste, społeczne i w

		<p>wyrazów lub przepisywanie z tablicy; układanie zdań z rozsypanki wyrazowej; tworzenie pisemnej odpowiedzi na pytanie kluczowe – wyrazy pomocnicze znajdują się na tablicy).</p> <p>4. Czytanie wierszy o tematyce przyrodniczej- inscenizowanie, czytanie z podziałem na role.</p> <p>5. Samoocena i ocena koleżeńska. Informacja zwrotna wraz z oceną sumującą – nauczyciel.</p> <p>6. Zabawa integrująca: Mocny węzeł</p> <p>Uczestnicy ustawiają się w kole, ramię przy ramieniu i wyciągają dłonie do środka koła. Teraz uczestnicy szukają sobie dwóch obcych dłoni i chwytają je (najlepiej unikać chwytania dwóch dłoni tej samej osoby).</p> <p>Powstał węzeł – teraz uczestnicy mogą zacząć go rozwiązywać. Uwaga: nie wolno wypuścić dłoni, które się chwyciło!</p>	<p>zakresie umiejętności uczenia się.</p> <p>- zdolność do autorefleksji, konstruktywnej pracy z innymi osobami, umiejętność uczenia się, zdolność do podejmowania decyzji, poszukiwania wsparcia w sytuacjach trudnych, komunikowania się, poszanowanie różnorodności innych osób.</p>
--	--	---	--

IV.	<p>Temat: Zwiadowcy odkryli skarby i tajemnice naszego parku.</p> <p>NaCoBeZu:</p> <ul style="list-style-type: none">- przedstawiś i omówisz wspólnie z kolegami plakat,- wymienisz nazwy drzew, zwierząt, roślin w parku,- omówisz, jak powstaje park,- ustalisz zasady ochrony i zachowania w parku	<p>Prezentacja efektów prac projektowych.</p> <ul style="list-style-type: none">- Przygotowanie wystawy: plakaty, okzeszyty, ilustracje- zaproszenie kolegów z równoległej klasy,- każda z grup omawia swój plakat,- uczniowie odpowiadają na pytania kolegów,- nauczyciel organizuje dyskusję sokratejską na temat potrzeby ochrony przyrody- Ustalenie zasad ochrony przyrody i zachowania w parku – burza mózgów.- Wspólne śpiewanie piosenek. <p>Zakończenie: Iskierka przyjaźni.</p> <p>Podsumowanie projektu: tarcza strzelnicza (s. 37)</p>	<p>Kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji:</p> <p>jw.</p> <p>Kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych (...):</p> <p>jw.</p> <p>Kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.</p> <p>jw.</p>
-----	--	--	---